

נספח

שם הויה ועשר הספירות

לכל אורך ספרנו, ובמיוחד בהרחבות ובמקרי הדגם, אנו מביאים התייחסויות למודלים קבליים שונים, בראש ובראשונה מודל ארבע אותיות שם הַיְהוָה, ומודל עשר הספירות הקבליות. מודלים אלו (האחוזים זה בזה: האחרון מהווה הרחבה והתפרטות של הראשון) מהווים את עמוד השדרה של פנימיות התורה, ולפי הקבלה מונחים הן בתשתית מערכות המושגים התורניות השונות והן בתשתית מערכות הטבע השונות. הם ממלאים אפוא תפקיד חיוני ביעוד שאנו מייחדים לקבלה בספרנו, לשמש כממשק בין התורה והמדע (ראו פרק 4). מטרתו של נספח זה היא לערוך לקוראים היכרות ראשונית עם מודלים אלו, באופן שיסייע להם להבין את האופן בו אנו משתמשים בהם בספרנו, ובכלל את תפקידם בחזון איחוד התורה והמדע.

בבואנו אל מבני הקבלה הבסיסיים עלינו לזכור כי אנו מציצים במובן מסוים לכבשונו של עולם. למרות פשטותם היחסית למראית־עין, מדובר במערכות מושגים שהינם בבחינת "מועט המחזיק את המרובה". אמירה זו נכונה לגבי התורה בכללותה, אך תקפה ביתר שאת לגבי מושגי היסוד של פנימיותה. אפילו חיים שלמים של לימוד אין ביכולתם למצות את מלוא היקפם ועומקם של הסודות הצפונים בהם. אי לכך, אין להרתע מתחושת ה"טעם של עוד" שהסקירה דלהלן ודאי תותיר בקורא. אין כאן אלא מפגש ראשוני ביותר עם מושגים שרק הדגמות רבות של יישומם תוכלנה להקנות הבנה ממשית בהם.

נפתח בהכרת המבנה של ארבע אותיות שם הויה, ולאחר מכן נציג את המבנה המפותח יותר של עשר הספירות.

מודל א: אותיות שם הויה

”שם הַוְיָה” הוא כינוי שמו העיקרי של הקדוש־ברוך־הוא בתנ”ך, יִהְיֶה־הוא. הוא הראשון והקדוש ביותר מבין השמות קדושים, שאין לאומרם לבטלה או למחוק אותם מרגע שנכתבו.¹ בכתיבה נוהגים להזהר ולכתוב במקומו ה’, ד’, יי או הוי’. באשר להגייה, בעוד את השמות האחרים מותר לבטא בהקשרים מסוימים, כמו באמירת פסוקים מפורשים או ברכות, את שם הויה אין להגות כלל בשום מצב. כאשר רוצים לאמרו במסגרת פסוק או ברכה אומרים במקומו את שם אדנות (“אֲדֹנָי”), וכאשר רוצים לאמרו סתם נהוג לומר פשוט “השם”. המקרה היחיד בו נהגה שם הויה בקול רם הוא על ידי הכהן הגדול בשעה שבית המקדש בנוי: רק האיש הקדוש ביותר במקום הקדוש ביותר יכול לבטא את השם הקדוש ביותר (הכהנים הרגילים היו מבליעים את השם בברכת כהנים).² גם כאשר מונים את ארבע אותיות השם נהוג לבטאם בשינוי, כך: יוד קיי נָאו קיי.

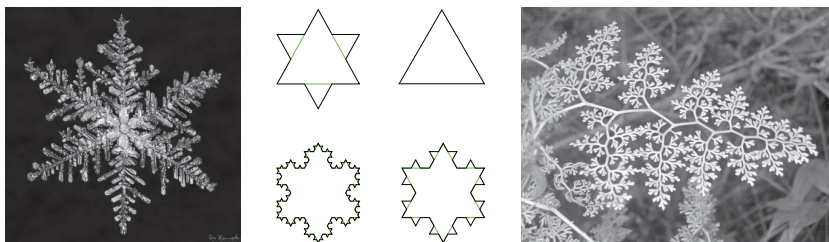
אחד הכינויים המרכזיים של שם הויה הוא “שם בן ארבע”, וזאת משום היותו מורכב מארבע אותיות (זו גם משמעות כינויו בעולם הנוצרי, Tetragrammaton – חיבור של המילים היווניות tetra, ארבע, ו־grammos, אות). לפי הקבלה, כל אחת מארבע אותיותיו של שם הויה מייצגת מערך מסוים של רעיונות, דימויים ואיכויות, היוצרים יחדיו את התבנית היסודית ביותר של ההוויה. ארבע האותיות משקפות את ארבעת המישורים הבסיסיים ביותר של המציאות, כאשר היחסים ביניהן שבים ומשתקפים בתוך כל אחד מהמישורים אין־ספור פעמים, כבמעין פרקטל. לפי הקבלה, כל מערכת מורכבת ניתנת, לאחר מספיק הפשטה, להבנה ולארגון באמצעות התבנית של ארבע אותיות שם הויה, חלקים ממנה, הרחבות שלה או צירופים שלה.

פעמים רבות, פסוקים כגון “שויתי ה’ לנגדי תמיד”³ או “סוד ה’ ליראיו”⁴ מוסברים בקבלה ובחסידות כמתייחסים לא רק לה’ עצמו אלא גם לשם ה’, שאת אותיותיו צריך המאמין לשאת נגד עיניו בכל עת מתוך בקשה ותפילה לזכות ולעמוד על סודותיהם.

שלט לבית ננסת עם הפסוק “שויתי ה’ לנגדי תמיד”

1. השמות האחרים הם אדני, אל, אלהים, אהיה, שדי ו־צבאות.
2. רמב”ם, משנה תורה, הלכות תפילה וברכת כהנים יד, י.
3. תהלים טז, ח.
4. שם כה, יד.

גאומטריה פרקטלית היא גאומטריה בה דפוס מסוים חוזר על עצמו באופן רקורסיבי בקנה מידה קטן יותר ויותר. מבנים פרקטליים קיימים אף בטבע בשלל מקומות, כמו באופן הסתעפותם של ענפי העץ, באופן התגבשותם של פתיתי שלג, ועוד.

שלוש אותיות נבחרות

ניגש להכרת המבנה. ארבע אותיות שם הויה הן למעשה שלוש אותיות – י ה ו – שהשניה שבהן, ה, שבה ומופיעה בתור האות הרביעית. שלוש האותיות בולטות בכך שהן שייכות לקבוצת אמות הקריאה, האותיות אהו"י. אותיות אהו"י מתייחדות בכך שאינן משמשות רק כעיצורים אלא גם מציינות תנועות (vowels), כלומר אותיות המורות על אופן קריאת העיצורים. היחס בין עיצור לתנועה הוא מעין היחס בין חומר ורוח או בין גוף ונשמה, ואם כן אותיות אהו"י הן כביכול האותיות ה'רוחניות' ביותר באל"ף־בי"ת העברי.^[8]

דבר נוסף הניכר לעין באשר לשלישיית האותיות י ה ו נוגע לצורתן: אם מפשיטים אותן, הן מתגלות כרומזות לשלושת המושגים הבסיסיים ביותר בגאומטריה, נקודה, קו ומישור (או בלשון הקבלה, נקודה־קו־שטח). י היא בהפשטה נקודה חסרת־ממדים (האות היחידה באל"ף־בית שניתן לומר עליה זאת); ו היא בהפשטה קו חד־ממדי (ואף היא יחידאית בכך מבין האותיות הלא־סופיות); ה, כמו כל שאר האותיות, כבר דורשת מישור כדי לציירה, כאשר מושג המישור מסמל את כללות המציאות של ריבוי ממדים, משניים ומעלה. ניתן להקשות, במה 'זכתה' ה לשמש כנציגת כל האותיות הרב־ממדיות בשם הויה? תשובה אחת שניתן להציע היא, שכאשר מפשיטים את האות ה לצורתה התמציתית – כך: ה – היא מתגלה כמגלמת את שלושת ממדי המרחב: הקו העליון שלה הוא ממד הרוחב; הקו הימני הוא ממד האורך; והנקודה משמאל למטה היא ממד העומק, הניצב כביכול אנכית לדף ועובר 'דרכו'. מבין האותיות הדו־ממדיות, האות ה מתייחדת אפוא בכך שהיא מסמלת את כללות המרחב התלת־ממדי של העולם, הלא־הוא הביטוי העיקרי לרב־ממדיות בחיינו.⁵

5. שלישיית המושגים נקודה־מישור־ריבוי־ממדים, הנקראת במקורותינו 'נקודה, קו, שטח', נושאת משמעויות רבות בעולם המושגים הקבלי. ראו למשל ספרנו מלכות ישראל כרך א עמ' קנט.

מעלת הכתב האשורי

**למה נקרא שמה 'אשורית'? שמאוסרת בכתב
[בנויה מקוים ישרים].**

(שם כב, א. ודאו שם דעת רבי אלעזר המודעי)

דעה שניה זו (בעקבותיה כונה הכתב העברי "כתב רועץ") תואמת גם את המדרש לפיו האותיות **ט ו ם** הסגורות עמדו בנס בלוחות הברית, שכן הן היו חרוטות דרך כל עובי האבן, והחלק הפנימי

שבתוכם היה צריך לרחף (בבלי שבת קד, א). יתירה מזו, לדעת מפרשים רבים, קדמותו של הכתב האשורי אינה נתונה במחלוקת, ובו היו כתובים לוחות הברית, אלא שלפי הדעה הראשונה דלעיל הכתב הזה לא היה בשימוש בספרי הקודש (חידושי הריטב"א מגילה ב, ב. ראו בהרחבה אנציקלופדיה תלמודית, ערך כתב אשורי).

אך כל זה רק החלק הראשון של התשובה, והפחות מהותי. עיקר

התשובה קשורה בהבחנה הפילוסופית, המרכזית מאד ללימוד קבלה, בין **קדימה בזמן לקדימה במעלה** (ראו ספרנו סוד ה' ליראיו, שער כ, הערה כא). לפי הבחנה זו, אם דבר מסוים קודם בזמן לדבר אחר, אין הוא בהכרח נעלה ממנו. מדובר בשני עניינים שונים: לפעמים המוקדם הוא הנעלה, לפעמים המאוחר, ולפעמים מה שהגיע באמצע.

בנוגע לכתב, חז"ל זיהו שדוקא הכתב האשורי, בין אם קדם בזמן או לא, הוא הכתב המכוון יותר והמבטא את מהות האותיות. זו הסיבה שנפסק להלכה, לכל הדעות, כי ספרי תורה, תפילין ומזוזות (כתיבת סת"ם) נכתבים דוקא בכתב אשורי, עם כל ההלכות והדיוקים הקשורים בכך.

אנשים רבים תמיהים מדוע דרשות רבות בספרות חז"ל והקבלה נסובות סביב אותיות לשון הקודש מתייחסות דוקא לכתב שלנו, המכונה "כתב אשורי" או "כתב אשורית", ולא לכתב העברי הקדום, שהוא לכאורה הכתב ה'מקורי' יותר. הרי הכתב שהיה נהוג ברוב תקופת התנ"ך ובפרט בזמן מתן תורה היה הכתב העברי הקדום, ואילו הכתב האשורי אומץ בידי היהדות רק בזמן גלות בבל!

○	ע	⊗	ט	𐤀	א
⌒	ט	𐤁	י	𐤂	ב
≠	ז	⌒	ט	𐤃	ג
⊙	ה	⌒	ו	𐤄	ד
⌒	ו	⌒	ז	𐤅	ה
w	ש	⌒	ח	𐤆	ו
x	ת	⌒	ט	𐤇	ז
				𐤈	ח

כתב אשורי לעומת כתב עברי קדום

כיצד ניתן לייחס כוונות כה עמוקות לכתב שאומץ בשלב מאוחר ממקור לא-יהודי, ולעומת זאת להתעלם מהכתב העברי ה'אותנטי' והקדום?

התשובה על שאלה זו נחלקת לשתיים. ראשית, ישנה מחלוקת בחד"ל ובמפרשים באשר לשאלה באיזה כתב ניתנה התורה. לפי דעה אחת התורה אכן ניתנה במקור בכתב העברי, כאשר הכתב האשורי אומץ בגלות בבל:

בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש... למה נקרא 'אשורית'? שעלה עמהם מאשור

(בבלי סנהדרין כא, ב - כב, א)

אך לפי הדעה השניה, התורה ניתנה דוקא בכתב אשורי, אלא שזה נשכח ואבד, ואז הוחזר בזמן גלות בבל:

רבי [יהודה הנשיא] אומר, בתחלה בכתב זה [אשורית] ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן החזירו להם...

הללו ייה

תכונה יסודית נוספת לשם הויה היא העובדה שהוא נחלק באופן ברור לשני חצאים: שתי האותיות הראשונות ייה, המהוות שם קדוש בפני עצמן (כמו למשל בפסוק "עזי וזמרת

י"ה"⁶), ושתי האותיות השניות ו"ה. נתבונן ראשית בתכונות צמד האותיות הראשון. האותיות י ו"ה הינן הפוכות ומשלימות בשני אופנים שונים – מצד צורתן ומצד ערכן המספרי (הגימטריה שלהן):

- מבחינת הצורה, י היא בבחינת נקודה בלתי מפותחת ה'מרחפת' מעל הקרקע (זו האות היחידה התלויה באויר), בעוד ה מתפשטת לכדי שטח מלא (או אף מרחב כנ"ל). לפי ציר השוואה זה, י מגלמת קיום בכוח (פוטנציאליות), ו"ה את מימושו בפועל (אקטואליות).
- מבחינת המספר, ערכה של י הוא 10, מספר המייצג מערכת שלמה (כמו עשר אצבעות הידיים), וערכה של ה היא מחצית מכך, 5, מספר המייצג מערכת חלקית (כמו יד אחת). לפי ציר זה, י מגלמת שלמות סטטית בעוד ה מגלמת חלקיות השואפת לשלמות.

כפי שניתן לראות, כל אחד מצירים אלו מייחס מעלה לאות אחרת וחסרון לאות השניה. כאשר משלבים אותם, עולה כי האות י מגלמת שלמות בכוח והאות ה מגלמת חלקיות בפועל. ניתן לדמות את האות י לתסריט מושלם, אך שמעולם לא הוסרט, ואת האות ה לסרט גמור שבהכרח יש לו פגמים, ומבטא פרשנות חלקית של התסריט, אך לפחות קיים בפועל ממש וניתן לצפות בו.

התבוננות זו מקנה מעט הבנה לכך, שלפי הקבלה מגלמות שתי אותיות אלו את כללות צמדי ההפכים היסודיים בעולם, לפי הכלל הבא: האות י מייצגת את הצד היותר רוחני ומופשט בכל צמד, המסתכל על הדברים 'מלמעלה' ("שלמות בכוח" כנ"ל), והאות ה את הצד היותר גשמי ומוחשי בו, המסתכל על הדברים 'מלמטה' ("חלקיות בפועל" כנ"ל).

הדוגמא המובהקת ביותר לצמד הפכים כזה הוא אמרת חז"ל, על־פי הפסוק "כי ביה"ה צור עולמים"⁷, כי "העולם הזה נברא בה"א והעולם הבא נברא ביו"ד"⁸: י הרוחנית מגלמת את העולם הבא, ה הארצית את העולם הזה. דוגמא מובהקת שניה היא העובדה כי המילים הבסיסיות איש ו־אשה בעברית מורכבות מצמד האותיות אש בצירוף י אצל הזכר ו־ה אצל הנקבה.⁹ מכך עולה כי האות י היא בבחינת זכר והאות ה בבחינת נקבה. להלן רשימה חלקית של צמדי הפכים יסודיים המגולמים באותיות י"ה:

6. שמות טו, ב.

7. ישעיה כו, ד.

8. בבלי מנחות כט, ב.

9. בבלי סוטה יז, א.

ה	י
עולם הזה	עולם הבא
אשה	איש
פועל	כוח
חלקיות	שלמות
יש	אין
לב	מוח
פרט	כלל
ריבוי	אחדות
...	...

צמדי הפכים אלו אינם נתפסים כזהים אלא כמקבילים, כלומר כמתייחסים אחד לשני באופן דומה: יחס הנשמה לגוף הוא כעין יחס השכל לרגש, יחסי שניהם כעין יחס האחדות לריבוי, וכך הלאה. כמו כן, בכל אחד מהם אין טענה לעליונות של האחד על השני, אלא לכל אחד מעלה וחסרון כאמור. בספר הזוהר מוסבר כי האותיות י"ה הן "תריין רעין דלא מתפרשין לעלמין"¹⁰ – שני חברים שאינם נפרדים לעולמים. כפי שהצירוף י"ה הוא שם קדוש שאינו ניתן לפירוק, כך בכל צמדי ההפכים שהוא מייצג כל אחד מהצדדים נחוץ לשני והם משלימים זה את זה.^[2]

שתיים שהן ארבע

נעבור לחצי השני של שם הויה, צמד האותיות ו"ה. כפי שניתן לראות, אין כאן שתי אותיות חדשות לגמרי, אלא מעין 'וריאציה על הנושא' שלו: ו היא כמו י ש'נמתחה' או הומשכה מטה, נקודה שהפכה לקו, ו"ה השניה היא מהדורה נוספת של ה הראשונה, כלומר מישור/מרחב נוסף. כדי להבדיל בין שתי האותיות ה מכנים את הראשונה ה עילאה (ה עליונה) ואת השניה ה תתאה (ה תחתונה).

מהתבוננות זו עולה כי שם הויה יסודו למעשה בשתי אותיות בלבד, י"ה, שכביכול 'שיכפלו' עצמן והפכו למלה בת ארבע אותיות – מעין שכפול גנטי עם מוטציה (מכוונת). שכפול זה הוא על דרך הכלל המשנאי היסודי "שתיים שהן ארבע"¹¹ המתאר התחלקות של שני עניינים כלליים לארבעה פרטים.

10. זוהר חלק ג ד, א.

11. משנה שבת א, א; שבועות א, א.

והנה, הדרך הטובה ביותר להבין את השכפול מ²-ל⁴ הוא לחשוב על שם הויה כתוצר של מעין פעולת ריבוע חשבוני של שתי האותיות הראשונות י"ה, או הכפלה שלהן בעצמן, כדלקמן:

י	ה	י
ה	ו	ה

זוהי דוגמא ראשונה למבנה פרקטלי בהקשר של שם הויה. השם מתגלה כחוזר על מבנה דואלי אחד בשני קני מידה. במישור ה"מאקרו" הוא מורכב משני חצאים שהם בבחינת י ויה (שני המלבנים המסומנים בקו עבה), ובמישור ה"מיקרו" כל אחד משני חצאים אלו מורכב משני חלקים החוזרים על אותו יחס – י"ה במקרה הראשון ואז וריאציה עליו שנקראת ויה במקרה השני.

ממבנה זה עולה, כי הצמד ויה מתייחס לצמד י"ה כפי שהאות ה מתייחסת לאות י. מכיוון שבמסגרת הצמד הראשון מבטאת ה עילאה הגשמה חלקית של י, הרי שהצמד ויה אמור לבטא הגשמה חלקית של הצמד י"ה בכללותו. כלומר, באופן כלשהו, הצמד ויה נוטל את הצמידים נושאייה הפכים המגולמים באותיות י"ה, ויוצר גרסה שניה שלהם המורידה אותם קומה אחת מטה לתוך המציאות.

ניתן לכך מספר דוגמאות:

1. אם הצמד י"ה מסמל איש ואשה, כלומר זכר ונקבה בוגרים, הרי שהצמד ויה מסמל ילד וילדה, כלומר זכר ונקבה צעירים הנמצאים בתהליך התבגרות (במונחי ספר הזוהר ארבעת המושגים הם אב"אם-בן-בת). היחס בין הבוגרים לצעירים הוא עצמו יחס של 'זכר' ו'נקבה', במובן שהבוגרים משפיעים על הילדים כפי שהזכר משפיע זרע לנקבה.
2. אם הצמד י"ה מסמל את המושגים המופשטים "העולם הבא" ו"העולם הזה", הרי שהצמד ויה מסמל את התבטאותם של מושגים אלו באופן מוחשי יותר בתוך העולם הזה. דוגמאות לכך הם הנשמה והגוף שבכל אדם, המופשט והמוחשי שבכל דבר (או ה"צורה" וה"חומר" שלו), ואפילו השמים והארץ הניבטים מחלוננו. צמידים אלו נמצאים כולם בעולם הזה; אך מביניהם, האיבר השני מגלם את העולם הזה במובהק, בעוד האיבר הראשון הוא מעין הקרנה או התנוצצות של העולם הבא בתוכו.
3. אם הצמד י"ה מסמל את המושגים השכליים המופשטים "מוח" ו"לב", הרי שהצמד ויה מסמל את התבטאותם כחוויות נפשיות: המוח מאיר כחוויה של "רוח", בחינה

המאופיינת כקריירה יחסית (כבביטויים "קור רוח" או "נחת רוח") והלב כחוויה של "נפש", בחינה המאופיינת כחמה יחסית (כבביטוי "כלות הנפש"). שתי החוויות הללו הן בבחינת 'לב' ביחס למושגים "מוח" ו"לב", אך מבין שתיהן הראשונה היא יותר כמו מוח והשניה היא יותר כמו לב.

הנסתרות והנגלות

היחס בין הצמד י"ה לצמד ו"ה מגולם בפסוק "הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו"¹². הצמד הראשון מכונה "הנסתרות", בהיותו מבטא את הרובד היותר עליון ונסתר של כל מערכת, ואילו הצמד השני מכונה "הנגלות" בהיותו מבטא את הרובד היותר תחתון ונגלה שלה.^[2] כך למשל, אם מקבילים את שם הויה לגוף האדם, הרי שחציו הראשון מייצג את הראש, שעיקרו (התודעה) נסתר, ואילו חציו השני את הגוף, הניכר לעין.

בסידורים רבים מופיעה לפני פירוט כל מצווה שורת הקדמה מעין זו: "לְשֵׁם יְחֻד קוֹדֶשׁ אֱלֹהֵינוּ הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא [וְשִׁבְעֵינִי הַיּוֹם] וְשִׁבְעֵינִי הַיּוֹם... לְיַחְדָּא שְׁמֵי י"ה בְּרוּךְ הַיּוֹם בְּיַחְדָּא שְׁלָמִים [באיחוד שלם] בשם כל ישראל". משמעותה של אמירה זו היא שבכל מצווה שמקיימים יש לחבר את הכוונה שלה (י"ה) עם המעשה שלה (ו"ה).¹³ מדובר למעשה באיחוד של איחודים: החיבור של י ו"ה עילאה נקרא "יחודא עילאה" והחיבור של ו ו"ה תתאה נקרא "יחודא תתאה". חיבורם של שני חצאי השם נקרא "יחודא שלים" מכיוון שהוא הופך את שם הויה לשלם, סמל לשאיפה לשלמות ההויה בכללותה.^[7]

ו"ה: משפיע ומקבל

כעת, מה פשר הדמיון והשוני בין שני הצמדים: מדוע בצמד הראשון האות הראשונה היא י ואילו בצמד השני ו, בעוד האות ה נותרת בעינה? נתבונן בתכונות האות ו דרך שני הצירים בהם נעזרנו לעיל, ציר הצורה וציר המספר:

- מבחינת הצורה האות ו היא קו, מדרגת הבינים בין נקודת הי למישור ה"ה.
- מבחינת המספר, הערך של ו הוא 6, כלומר מספר אחד יותר מהערך של ה.

12. דברים כט, כח.

13. ראו ביאור הבעש"ט על הפסוק (משלי י, ח) "חכם לב יקח מְצוֹת" (כתר שם טוב חלק ראשון ט"א), לפיו בכל מצווה שמקיימים יש כביכול שתי מצוות, מצות המעשה ומצות הכוונה, אותן מאחדים (כמו בעל ואשה, שכן "קיהה" בתורה הוא לשון נישואין).

הדבר הראשון שאנו רואים כאן, הוא שמשתי הבחינות ו מהווה ממוצע בין י ל־ה שכביכול בא לגשר על הפער ביניהם. ספציפית יותר, נראה שהצורה מבטאת תנועה מכיוון י אל ה (המשכת הנקודה לכדי קו), ואילו המספר מבטא תנועה מכיוון ה אל י (עליה בצעד אחד מ־5 ל־6).

הסיבה לדברים הללו היא שצמד האותיות השני שונה מצמד האותיות הראשון. בעוד האותיות ייה מבטאות צמדי הפכים משלימים (שלמות וחלקיות, כוח ופועל וכו') החיים זה לצד זה בשלווה ושוויון נצחיים ("תריץ רעין דלא מתפרשין" כנ"ל), האותיות ו־ה הינן צמד של משפיע ומקבל בו האחד נמצא למעלה והשני למטה, ותפקידו של הראשון הוא לרדת אל השני ולהעלותו. המשפיע הניצב למעלה הוא ו, והמקבל שלו הוא ה תתאה. תפקידו של ו הוא לשמש מעין חבל, צינור או סולם המשתלשל מטה אל ה תתאה, משפיע עליו ומגדלו, ובכך מאפשר לו לעלות מעלה אל מדרגתו (כמעין וא"ו חיבור^[17]).

אם להמשיך את שלוש הדוגמאות שהבאנו, ביכולתנו לראות כיצד בירידה לעולם הזה הם עוברים ממצב של שוויון ליחסים היררכיים:

1. בעוד במישור העליון הזכר והנקבה שווים במהותם, כאן בעולם הזה אנו רואים פערים: לאורך מרבית ההיסטוריה נתפסו הגברים כנעלים על הנשים, ורק הם זכו להשכלה גבוהה ולתפקידי השפעה בעוד הנשים עסקו רק בעיסוקים 'ארציים'.
2. בעוד המושגים "העולם הבא" ו"העולם הזה" הינם שווים במהותם, כאן בעולם הזה נתפס הרוחני כנעלה מהגשמי, הנשמה כנעלית מהגוף וכו'.
3. בעוד במישור העליון המושגים "מוח" ו"לב" הינם שקולים, כאן בעולם הזה ה"מוח שליט על הלב"¹⁴ וצריך להשפיע עליו.

את המבנה השלם ניתן לכתוב בשתי צורות, שכל אחת מהן מתאימה בהקשרים שונים. דרך אחת היא בצורת ציר אנכי, כך שכל אות ניצבת מעל האות הבאה אחריה. הדרך השנייה היא כך שהצמד ייה יוצר ציר אופקי והצמד ו־ה ציר אנכי הניצב מתחתיו. להלן שתי צורות הכתיבה:

		י
נסתר	ה - י	ה
	-----	-----
	ו	ו
נגלה	ה	ה

14. זוהר חלק ג רכד, א.

השיטה הראשונה (מימין) היא הבסיסית והמקובלת יותר, אך לעתים משתמשים גם בשיטה השנייה (משמאל). יתרון השיטה השנייה הוא המחשת העובדה כי הצמד י"ה מקיים יחס שוויוני בעוד הצמד ו"ה מקיים יחס בלתי-שוויוני.

ביום ההוא יהיה

לפי האר"י מסע ההתבגרות של הזוג ו"ה עתיד להגיע לסיומו באחרית הימים. ה תתאה עתידה להתרומם ולהשתוות בקומתה לאות ו (דבר המכונה "עליית הנוקבא" או "עליית המלכות"), והאות ו עצמה תשוב לשורשה ותהפוך ל"י. אר"אז יתקיים הפסוק "ביום ההוא יהיה י"הוה אחד ושמו אחד"¹⁵. השם י"ה"ו"ה יהפוך כביכול להיות י"ה"י"ה ויקבל צורת ריבוע, כך:¹⁶

נסתר	י - ה	-	-	-	-
		-	-	-	-
נגלה	י - ה				

בהקשר לדוגמאות שהבאנו, חזון זה מתאר את עליית מעמד האשה עד למצב של שוויון עם הגבר, את עליית הארציות עד לשוויון עם הרוחניות, ואת עלית הרגש עד לשוויון עם השכל. עולה ממנו כי תכלית הבריאה היא מצב בו המציאות הנגלית משקפת באופן נאמן את המציאות הנסתרת. שלמות אידיאלית זו רמוזה בפסוק "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁷.

החמישי המשיח

אף ששם הויה כולל ארבע אותיות ואף נקרא "שם בן ד'", הוא כולל למעשה רובד חמישי נסתר.

המקום הרומז בבירור על קיומו של הרובד החמישי בשם הויה הוא ההגדה של פסת. ההגדה מלאה ברביעיות: ארבע קושיות, ארבעה בנים, ארבע כוסות, ארבע לשונות של גאולה. בנוסף, חלקו העיקרי של ההגדה הוא למעשה פירוש מדרשי על ארבעה פסוקים עוקבים המתארים את הירידה למצרים והיציאה ממנה.¹⁸

15. זכריה יד, ט.

16. ספר עץ חיים, שער מעוט הירח; ספר הליקוטים זכריה, יד.

17. ישעיה יא, ט.

18. דברים כו, ה-ח.

אך הנה, לכל אחת מהרביעיות האלו קיימת בחינה חמישית נעלמת: לארבע הכוסות הצטרפה כוס חמישית שאין נוהגים לשתותה;¹⁹ לאחר ארבע לשונות הגאולה ("והוצאתי", "והצלתי", "וגאלתי", "ולקחתי"²⁰) מופיעה בפסוק הבא לשון חמישית הקשורה לביאה לארץ ("והבאתי"²¹); הפסוק החמישי שאחרי ארבעת הפסוקים הנדרשים עוסק אף הוא בביאה לארץ ("ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת..."²²); ואף על ארבעת הבנים וארבע הקושיות הוסיפה החסידות בן חמישי²³ וקושיה חמישית.²⁴ בכל המקרים, קשורה הבחינה החמישית באיכות משיחית שכל ארבע הבחינות האחרות שואפות אליה, אך שתושג במלוואה רק באחרית הימים.

הטעם הקבלי לכל אלו הוא, שכל הרביעיות של סדר פסח משתלשלות מארבע אותיות שם הויה, ולשם הויה קיימת בחינה חמישית/משיחית נסתרת. הבחינה החמישית קודמת לארבע האותיות ונחה כביכול 'מעל' האות י. אין לה אות וגם אין לה ממש שם בפני עצמה, וזאת מפני שהיא מבטאת את שורשן הנעלם של ארבע האותיות כולן, שאורו 'מקיף' אותן וכורכן יחדיו. בהעדר שם, נקראת הבחינה החמישית בשם הויה "קוצו של יו"ד", על שם הקוץ העליון של האות י המצביע אליה כביכול (בשפה המדוברת הביטוי "קוצו של יו"ד" בא לתאר פרטים קטנים ובלתי־חשובים. יתכן שהדבר בא ללמדנו כי לעתים דוקא פרטים קטנים ולכאורה שוליים עשויים לרמוז לנעלה ולנשגב מכל).

בחינת ה"קוצו של י" מגלמת מישור הנעלה מכל הצמדים הדואליים שמצייגות אותיות י"ה (וגרסת הבת שלהן, ו"ה), בחינה שהיא למעלה מהחלוקה לזכר ונקבה, רוח וחומר, מוח ולב וכו', והנושאת בתוכה את העניינים ההופכים שלהם.

המבנה השלם באמת של שם הויה, לפי שתי גרסאות הכתיבה הנ"ל, הוא אפוא כדלקמן:

19. לפי רוב הדעות. יש דעות לפיהן כן שותים. ראו טור אורח חיים סימן תפא. כמו כן, נוהגים למזוג "כוס של אליהו הנביא", ויש שמקשרים זאת לכוס חמישית (ראו: אדמו"ר מליובאוויטש, לקוטי שיחות חלק כז עמ' 48, ומתורגם לעברית בשערי המועדים פסח חלק ב סימן צ).

20. שמות ו, 1-2.

21. שם, ח.

22. דברים כו, ט.

23. אגרת מ"א ניסן ה'תשי"ז.

24. ראו ספרנו הזמן הפנימי, מאמר "הבן הרביעי והבן החמישי".

קוצו של י' י - ה ו ה	קוצו של י' י ה ו ה
-------------------------------	--------------------------------

דוגמאות

להלן ארבע דוגמאות בסיסיות למערכות מושגים תורניות הבנויות לפי מבנה שם הויה:

קוצו של י'	עולמות (בקיצור: אבי"ע)	רובדי הנפש (בקיצור: גר"ן ח"י)	יסודות (בקיצור: ארמ"ע)	רובדי הטבע (בקיצור: דצח"מ)
קוצו של י'	אדם קדמון	יחידה	היולי	מלאך
י	אצילות	חיה	אש	מַדְבַּר
ה	בריאה	נשמה	רוח	חי
ו	יצירה	רוח	מים	צומח
ה	עשיה	נפש	עפר	דומם

בכל המערכות הללו מהווה צמד המדרגות התחתונות את המישור היותר ארצי או נגלה של המערכת בעוד צמד המדרגות שמעליהן הוא המישור היותר רוחני או נסתר שלה (עם יחס דומה בין שתי המדרגות בכל צמד). המדרגה החמישית מבטאת רובד נעלה עוד יותר הניצב בראשה.

מודל ב: עשר הספירות

המודל המרכזי השני של הקבלה שעלינו להכיר הוא מודל "עץ החיים" של עשר הספירות. הספירות מוזכרות לראשונה בספר הקבלה הראשון, המיוחס לאברהם אבינו, שנקרא "ספר יצירה". הספר נפתח באמירה כי ה' ברא את העולם באמצעות "שלושים ושתיים נתיבות פליאות חכמה", ובהמשך מוסבר כי הללו נחלקות ל"עשר ספירות בלימה" ול"עשרים ושתיים אותיות יסוד". עשרים ושתיים האותיות הן כמובן אותיות השפה העברית המוכרות לכל. אך מה הן עשר הספירות? ההסבר הוא, שהספירות מגלמות את מערכת הכוחות האלוניים הבסיסית באמצעותה ה' ברא את העולם וממשיך להנהיגו בכל שעה. הספירות שוכנות

במציאות הרוחנית הנעלית הנקראת "עולם האצילות", ומשם מזרימות את השפע שלהן לעולמות התחתונים, עד לעולם הגשמי בו אנו שוכנים. כל העשירות הרבות המוזכרות בתורה (עשרת המאמרות בהם נברא העולם, עשר המכות, עשרת הדברות^[1] וכו') משתלשלים כולם ממודל עשר הספירות.

שלמות ארבעת המודלים הבסיסיים בקבלה

והנה, ארבעת המודלים בעצמם מקבילים בצורה נאה לארבע אותיות שם הויה, כדלקמן:

עצמות ה'	1	י
אותיות שם ה'	4	ה
ספירות	10	ו
אותיות לשון הקודש	22	ה

כפי שניתן לראות, שני המספרים החד-ספרתיים (כלומר המהווים תמצית ראשונית) הם כנגד אותיות **י** וה' העליונות, "הנסתרות", ושני המספרים הדו-ספרתיים (כלומר המהווים פיתוח והרחבה) כנגד **ו** וה' התחתונות, "הנגלות". כמו כן, שתי בחינות ה' קשורות זו לזו בהיות שתיהן קשורות באותיות. עניין ארבע האותיות גם רומז לארבע אותיות **אהו"י** (בגימטריה 22) המשמשות תפקיד כפול כעיצורים ותנועות, כלומר שבמובן מסוים יש בעברית 26 אותיות, הגימטריה של שם **הויה**.

והנה, סכום המספרים 1 4 10 22 הוא **37** (ערך המלה **יחידה**, דרגת הנשמה הגבוהה ביותר), שהוא המספר הראשוני ה-13 (בגימטריה **אחד**, שכמו המלה 'יחידה' נסוב סביב נושא האחדות). זאת ועוד, אם מפשטים את ארבע הבחינות למילים **עצם אות ספירה אות** ערכן הכולל הוא בדיוק 1369, כלומר **37²**! מספר זה אף נחלק באופן יפה ל**עצם ספירה** (15 פעמים 37) ו**אותות אות** (22 [!] פעמים 37).

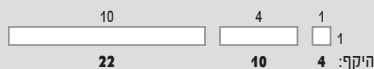
בפרק זה אנו מתמקדים בשני מודלים קבליים, מודל ארבע אותיות שם הויה ומודל עשר הספירות. אך למעשה כל אחד ממודלים אלו משיק לעניין נוסף, הכרוך במספר נוסף:

- מודל ארבע האותיות משיק לעניין עצמות ה', המתבטאת במספר **4**, "ה' אחד". אכן, עצמות ה' משתקפת בתוך מודל שם הויה עצמו בדמות ה"קוצו של יו"ד".

- מודל עשר הספירות משיק לנושא אותיות לשון הקודש, המונות **22**. גם כאן, עניין האותיות משתקף בתוך מערכת הספירות, וזאת בדמות ה"צינורות" המקשרים בין הספירות, שהם בדיוק 22 במספר ומקבילים לאותיות (ראו תרשים).

נמצא שיש ארבעה מודלים בסיסיים בקבלה, כנגד המספרים 1, 4, 10 ו-22. והנה, ארבעה מספרים אלו מהווים סדרה חשבונית המתפתחת לפי האלגוריתם $2x+2$, כך: אם מציבים $x=1$ את 1 התוצאה המתקבלת היא 4; אם מציבים את 4 מקבלים 10; ואם מציבים את 10 מקבלים 22. הדבר ניתן גם לייצוג גאומטרי: ההיקף של מלבן 1×1 הוא 4, ההיקף של מלבן 4×1 הוא 10, וההיקף של מלבן 10×1 הוא 22, כדלקמן:

החזרה על אותו כלל שלוש פעמים יוצרת בבחינת 'חֲזָקָה' (כביטוי "בתלת זמני הוי חזקה", בבלי בבא מציעא קו. ב.).

אף שמבנה הספירות עומד בפני עצמו, והיה ניתן להציגו גם ללא הכרה מעמיקה של שם הויה, דרך טובה מאד להבינו היא לראותו כמהווה הרחבה של שם הויה. ספציפית יותר, מערכת הספירות מפתחת את ההקבלה שהזכרנו בין אותיות שם הויה לבין גוף האדם. מערכת הספירות יוצרות מעין דיוקן של גוף האדם המחולק לפי אבריו היסודיים. הדבר תואם את התפיסה לפיה לא רק רוח האדם אלא גם גופו מבטא באופן כלשהו את צלם האלוקים שבו.²⁵

מארבע אותיות לעשר ספירות

ההתפתחות מאותיות שם הויה למבנה עשר הספירות היא כדלקמן:

מדרגת קוצו של יו"ד הופכת לספירה "כתר". כפי שהמדרגה החמישית מהווה בחינה משיחית ובלתי־מושגת, כך גם ספירת הכתר מגלמת את ה'על־מודע' שבאדם – כוחות הנשמה הנעלים השוכנים כביכול 'מעל' ראשו כמעין כתר רוחני.²⁶

האות י הופכת לספירה "חכמה". ספירת החכמה היא כנגד מוח ימין בגוף האדם (ההמיספרה הימנית של המוח), האמונה על אינטואיציה ויצירתיות. האינטואיציה היא כמו זרע השראה, בבחינת נקודת ה"י התמציתית.

האות ה עילאה הופכת לספירה "בינה". ספירת הבינה היא כנגד מוח שמאל בגוף האדם (ההמיספרה השמאלית של המוח). כוח הבינה אמון על פיתוח שכלי של השראת החכמה, כפי שהאות ה מפתחת את נקודת ה"י לריבוי ממדים.²⁷ שתי הספירות חכמה ובינה נקראות יחדיו ספירות ה"מוחין".

האות ו הופכת־מתפתחת לשש ספירות, הנקראות "חסד", "גבורה" ו"תפארת" (שלישיה ראשית), ו"נצח", "הוד" ו"יסוד" (שלישיה משנית). מכיוון ש"ו מקבילה לעיקר גוף האדם, ומכיוון שעניינו של המשפיע הוא להוציא לאור את פרטי המחשבה שבמוחין שמעליו, האות ו מתבטאת בשש ספירות שונות (כערכה המספרי של האות ו). ספציפית, ספירת החסד, שעניינה השפעה ונתינה, מקבילה לזרוע ימין (זרוע הנתינה והקירוב, כמאמר חז"ל "ימין מקרבת"²⁸); ספירת הגבורה, שעניינה הצבת גבול ומידה, מקבילה לזרוע שמאל ("שמאל דוחה"); התפארת הממצעת ביניהם היא הגוף עצמו; ספירות הנצח וההוד – הקשורות,

25. ראו "פתח אליהו", ההקדמה לספר תיקוני זוהר, יז, ב.

26. בספר פרדס רימונים לרבי משה קורדובר, יש דיון אם ספירת הכתר היא חלק מהאין סוף האלוקי או חלק מהמציאות הנמצלת ממנו. לפי האר"י פנימיות הכתר היא חלק מהאין סוף והיצוניותו חלק מהספירות. פירושים אלו ממחישים את טבעו הכפול של הכתר, בין אלוקות למציאות, כמו בחינת קוצו של י.

27. ראו ביאורי ר' הלל מפאריטש על שער היחוד לאדמו"ר האמצעי, אות א.

28. בבלי סוטה מז, א.

בהתאמה, בנצחון ובניצוח פעילים לעומת הודאה והודיה סבילות – הן כנגד שתי הרגליים;²⁹ לבסוף, ספירת היסוד, שעניינה ריכוז והשפעה כלפי מטה, מקבילה לאבר ההולדה, אבר הברית (או בגוף האשה, הרחם). שישית ספירות זו מכונה יחדיו ספירות ה"מידות", רמז למידות הלב השונות השוכנות כביכול בתוך הגוף. נמצא כי עיקר החדוש של הספירות על מבנה שם הויה הוא פיתוח רובד ה'גוף' והפיכתו לכפליים מנפח ה'ראש' (פרופורציה הקרובה יותר לזו הפיזיולוגית).

האות ה תתאה הופכת לספירה "מלכות". כפי שה תתאה היא הספירה המקבלת מ'ז כן ספירת המלכות מקבלת שפע ממש הספירות שמעליה, ובאמצעותו מנהיגה את העולמות התחתונים, שעל כן היא נקראת מלכות. השם "מלכות" מקשר כמובן ספירה זו לספירה הראשונה, "כתר". אכן, על שתי ספירות אלו כתוב "כתר עליון איהו [הוא] כתר מלכות",²⁹ ו"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן".³⁰ במלכות מגיע אור הכתר לתכליתו ומתגלה.

באופן זה הגענו מארבע אותיות לעשר ספירות. כפי שניתן לראות, שתי האותיות העליונות, המגלמות את הרובד הנסתר של ההויה, הפכו להיות שלוש ספירות המקבילות לראש ולמה שמעליו, ושתי האותיות התחתונות הפכו לשבע ספירות המקבילות לגוף. שתי חטיבות אלו מכונות בקבלה ובחסידות "ג' ראשונות" ו"ז' תחתונות" (או בקיצור, ג"ר וז"ת).

סוד הדעת

ספר יצירה מדגיש כי הספירות הן עשר במספר, לא יותר ולא פחות: "עשר ולא תשע, עשר ולא אחת-עשרה".³¹ אך מעצם מטבע הלשון הזה אנו שומעים כי יש "הויה אמינא" (היית אומר) של 9 ו-11. כלומר שבאופן כלשהו ספירה אחת מתוך העשר היא במעמד שונה וכביכול קובעת ברכה לעצמה, ולעומת זאת ניתן גם להוסיף ספירה אחת לעשיריה באופן המגדיל אותה לאחת-עשרה. אכן, לפי האר"י, הקביעה "עשר ולא תשע, עשר ולא אחת-עשרה" תקפה דווקא ב"עולם התוהו" הנוקשה, ואילו ב"עולם התיקון" הגמיש והמפותח ממנו כל שלוש האפשרויות קיימות.

הסבר אחד לאפשרות ה"תשע" הוא שספירת הכתר הראשונה נמצאת במעמד מיוחד, ומבחינה מסוימת אינה חלק ממערכת הספירות הרגילה (כפי שבחינת קוצו של יו"ד אינה בדיוק חלק משם הויה). ספירת הכתר היא קו התפר שבין העצמות האלוקית האחדותית והבלתי-נתפסת לבין מערכת הכוחות האלוקיים, ולכן כמובן מסוים יכולה שלא להמנות עמן.

29. הקדמה לתיקוני זוהר.

30. ספר יצירה א, ו.

31. שם א, ד.

מה לגבי אפשרות ה"אחת-עשרה"? כאן מגיעה מקומה של ספירה נוספת, שלא מנינו ושאינה מקבילה לשום אות בשם הויה: ספירת ה"דעת", הממוקמת בין ספירות המוחין (י"ה) לספירות המידות (ו"ה) ומקשרת ביניהן. ספירת הדעת, כמו הכתר, אינה רגילה: היא נחשבת להתגלות של הכתר בתוך הספירות התחתונות, הופעה של העל-מודע בתוך המודע (לשון דעת). מכיוון שהכתר והדעת חד הן, כלל יסודי קובע כי "כאשר מונים את הכתר לא מונים את הדעת, וכאשר מונים את הדעת לא מונים את הכתר"³². עם זאת, כאשר אנו רוצים להכיר את כל הספירות, כן ניתן למנות את כל האחת-עשרה.

ספירת הדעת תפקידה כפול: לחבר את ספירות החכמה והבינה, ולחבר את שתיהן יחדיו למידות שתחתיהן. הדעת מצטרפת לשתי ספירות המוחין ויוצרת שלישיה בשם חכמה-בינה-דעת. בשל הכפילות של כתר ודעת המושגים "ג' ראשונות" ו"מוחין" שהוצגו לעיל משמשים לסירוגין הן לתיאור הספירות כתר-חכמה-בינה (ראשי תבות כח"ב), הן לתיאור הספירות חכמה-בינה-דעת (חב"ד), תלוי בהקשר הנידון באותו רגע.

אף שדיברנו כאן על אודות ספירת הדעת לאחר שאר עשר הספירות, ניתן לומר כי היא-היא האות ו המקורית בשם הויה, שש מידות הלב המופיעות מתחתיה אינן אלא התפרטויות שלה. דבר זה רמוז בפסוקים "בחכמה יִבְנֶה בית ובתבונה יתכונן. ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים"³³. הפסוקים מתייחסים לשלושת המושגים חכמה, בינה דעת, כאשר החכמה והבינה בונות בית והדעת ממלאת את חדריו. את הביטוי "חדרים" ניתן לקרוא כרומז לחדרי הלב שהדעת פותחת וממלאת.^[7] העובדה כי שורש המידות נקרא בקבלה 'דעת' מוסיפה טובה טעם בכך שבלשון הרמב"ם נקראות מידות הלב "דעות"³⁴. למעשה, המלה דעת בגימטריה (474) עולה בדיוק 6 פעמים דעה (79), כנגד שש הדעות/מידות המשתלשלות מהדעת.

שלושה קווים

כמו אותיות שם הויה, אף הספירות האלו קימות ניתנות לסידור במספר אופנים.

הסידור הראשון והפשוט יותר של הספירות הוא בקו אנכי אחד, זו למטה מזו. אכן, בקבלה מוסבר כי כך הן משתלשלות בראשיתן מהאלוקות. גרסאות מעט יותר מפותחות מסדרות חלק מהספירות על פני שני קווים אנכיים (לפי אחת מהן רק המוחין מסודרים בשני קווים בעוד המידות על קו אחד, ולפי אחרת כל הספירות מסודרות בשני קווים). אך כל סידורים אלו

32. עין חיים שער מוחין דצלם פ"ה.

33. משלי כג, ג-ד.

34. ראו: משנה תורה, הלכות דעות.

שמות הספירות, בין תורה לנ"ך

העובדה כי שמות ספירות המוחין לקוחים מחלק התורה בתנ"ך ואילו שמות ספירות המידות מחלק הנ"ך, בעצמה משקפת משהו מיחסי המוחין והמידות. כפי שהתורה ניתנה משמים בידי משה רבנו, "אספקלריה המאירה", כך המוחין שייכים לרובד יותר נעלה ורוחני של המציאות, וכפי שדברי הנביאים ארציים יותר, "אספקלריה שאינה מאירה", כך המידות שייכות לחלק יותר ארצי שלה.

שונה הוא שמה של ספירת הכתר. למרבה ההפתעה, המלה כתר, ואפילו השורש שלה, לא מופיעים בתורה כלל. המילים "לְכַתֵּר" ו"כותרת" מופיעים בספרי שופטים ומלכים, ואילו המלה "כתר" עצמה מגיעה רק במגילת אסתר. מגילת אסתר מתייחדת בהיותה החיבור היחידי בתנ"ך בו שם ה' אינו מוזכר, ושכולה מגוללת סיפור של השגחה פרטית מכוסה. נושא זה הוא בדיוק עניין של ספירות הכתר והמלכות: התגלות האור הנעלה ביותר דוקא בספירה הארצית ביותר וכביכול בהסתר.

מנין לקוחים שמות הספירות? אם נניח לרגע בצד את ספירת הכתר, הרי ששמות כל שאר הספירות נחלקים בבירור לשתי קבוצות של שלוש ושבע, המוחין והמידות:

שמות ספירות המוחין: הצמד חכמה בינה וכן השלישיה חכמה בינה דעת מופיעים פעמים רבות כבר בחמשת חומשי תורה. דוגמאות: "איש נבון וחכם" (בראשית מא), "חכמתכם ובינתכם" (דברים ד, ו), "בחכמה בתבונה ו בדעת" (שמות לה, לא), "אנשים חכמים ונבנים ויִדְעִים" (דברים א, ג), וכו'.

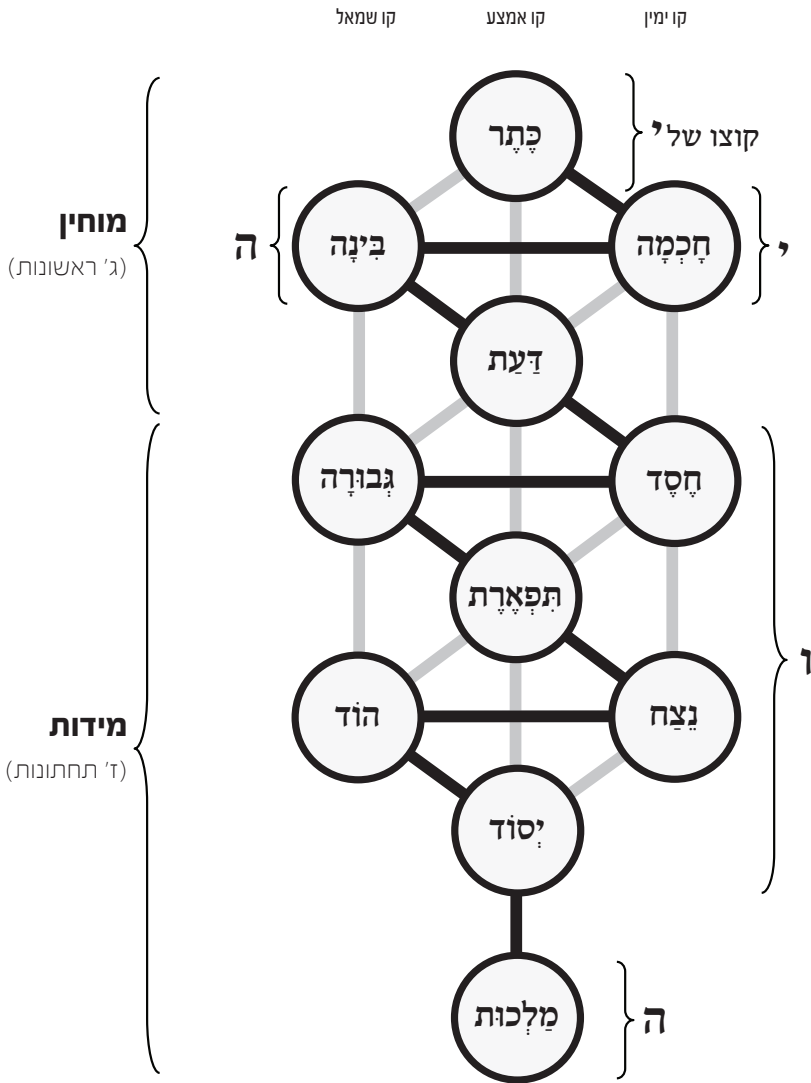
שמות ספירות המידות: שמות שבע הספירות התחתונות לקוחות מתפילת דוד בספר דברי הימים: "לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה..." (דברי הימים א כט, יא). "גדלה" היא שמה של ספירת החסד בקבלה המוקדמת; גבורה תפארת נצח הוד כשמן כן הן; "כי כל בשמים ובארץ" רומז לספירת היסוד המחברת שמים וארץ, והמכונה "כל" (כמו כן, כי כל בגימטריה יסוד); לבסוף, "הממלכה" היא רמז לספירת המלכות.

הינם פשטניים, בלתי מפותחים ובלתי יציבים, ושייכים לדרגה המכונה "תוהו" – מציאות ילדותית וראשונית.

גמר התפתחותה של מערכת הספירות היא דרגה בוגרת ויציבה יותר הנקראת "תיקון". בדרגה זו מסתדרות הספירות על פני שלושה קווים אנכיים. סידור זה מקביל לסידור השני של אותיות שם הויה שהצגנו לעיל, בו קוצו של י, יוה מהווים את שלושת קודקודיו של משולש המצביע מעלה. במערכת הספירות, שלושת קודקודי משולש זה מהווים את שורשם של שלושת הקווים האנכיים של הספירות.

בעמוד הבא מופיע תרשים של מערכת הספירות כאשר הן מסודרות לפי שלושת הקווים.

הקווים המחברים בין הספירות נקראים "צינורות". סדרת הצינורות הראשית, המוליכה בין הספירות לפי הסדר, מודגשת כאן בקו כהה יותר. הצינורות האחרים מבטאים קשרים וזיקות בין הספירות החוצים את הסדר הישר שלהן.

מערכת הספירות השלמה נקראת "פרצוף", מלה יוונית אותה מפרשים כמתייחסת לא רק לפני האדם אלא למלוא שיעור הקומה שלו. כל מערכת של פרטים הערוכה לפי הספירות מהווה מעין דיוקן של דמות שלמה, על כל 'תווי הפנים' שלה. כך ניתן לדבר על "פרצוף מכות מצרים", "פרצוף החיות הטהורות" וכן הלאה.

סוד הֶסְגוּל

אחד הדברים המשמעותיים ביותר המתחדשים כאן הוא, שלמעט ספירת המלכות כל הספירות מסתדרות כעת בצורה של שלשות דמויות סְגוּל. השלשה הראשונה היא כתר-חכמה-בינה (ראשי תבות כח"ב), בצורת הטעם סְגוּל/סְגוּלַת (••), ושתי השלשות הבאות, הן חסד-גבורה-תפארת (חג"ת) ונצח-הוד-יסוד (נה"י), כל אחת מהן בצורת הניקוד סְגוּל (••). לחילופין, אם מונים את הדעת, ניתן לצרפה לספירות החכמה והבינה, שאז גם הן יוצרות שלשה בצורת ניקוד הֶסְגוּל (הנקראת חב"ד). לפי שיטה אחרונה זו העץ כולו מצטייר כמורכב משלושה משולשים המצביעים מטה – חב"ד, חג"ת, נה"י – המעוטרים, בכמעין 'כותרת' עליונה ותחתונה, בידי הכתר והמלכות.

מה משמעות החזרה המשולשת הזו על דפוס הֶסְגוּל? בעצם מה שקורה כאן הוא שהדינמיקה המקורית של יי"ו (שני צמדי ההפכים והאות השלישית הממצעת ביניהם) חוזרת על עצמה פעמיים או שלוש פעמים. יש כאן דפוס קבוע ההולך ימינה אל בחינת י (עולם הבא, זכר וכו'), אחר כך שמאלה אל בחינת ה (עולם הזה, נקבה וכו'), ואז יורד אל ספירה שלישית המשלבת ביניהן, בבחינת ו.

סוד הֶסְגוּל עמוק מאד, עד שניתן לומר (בחיוך) שהכינוי "עם סגולה" נובע מכך שעם ישראל שומר עליו.^[10] הוא בא לבטא שאיפה לנשיאת הפכים, המבינה כי הדבר מתרחש דרך תהליך דינמי של הצבת משתנה אחד, הצבת המשתנה הנגדי לעומתו, ואז יציאה מהציר ביניהם אל נקודה שלישית המחברת אותם. נקודה שלישית זו נדמית כנמוכה יותר משתי קודמותיה, אך למעשה שורשה נעלה משתיהן גם יחד. את שלושת המושגים הבסיסיים בפילוסופיה 'תזה', 'אנטיתזה' ו'סינתזה', ניתן לראות כנטועים בשורשים במבנה הסגול המופיע כאן.

שלושת המשולשים מקבילים לשלושה רבדים בסיסיים בנפש האדם. המשולש הראשון, חב"ד, מבטא את הרובד השכלי באדם. זהו למעשה היי"ו המקורי של שם הויה. שני המשולשים הבאים הם כנגד שני רבדים בתוך המידות: שלישית החג"ת מבטאת רובד רגשי גבוה המקביל לאיזור החזה בגוף האדם, ושלישית הנה"י רובד רגשי נמוך המקביל לאיזור המתניים. שלושה רבדים אלו מכונים בקבלה מושכל-מורגש-מוטבע, או לפעמים

מוח־לב־כבד. הרעיון הוא שבכל תהליך משמעותי יש לקיים את דפוס הימין־שמאל־אמצע בכל אחד ממישורים אלו.^[7]

פנימיות הספירות

מערכת הספירות אינה משקפת רק את מבנה גוף האדם אלא גם את מבנה נפשו – מערכת כוחות השכל והרגש המרכיבים את עולמנו הפנימי. תורת החסידות שמה את ההקבלה הזו במרכז. לפי החסידות, הצורה הנכונה ביותר להבין את מערכת הספירות היא דוקא דרך הופעתה בלב האדם ככוחות נפש. הסיבה היא, שבדרך זו נתפסות הספירות יותר כפי שהן – איכויות רוחניות חיות, ולא רק 'הנהגות' אלוקיות באיזו מערכת הפעלה שמימית. הנפש היא כביכול משל מבורר ופנימי יותר להשגת הנמשל האלוקי מאשר הגוף.³⁵

35. ראו ספרנו הנפש, מבוא.

שלושת אופני סידור הספירות

כפי שניתן לראות בתרשים, ארבעה מישורים אלו מקבילים בעצמם לארבע אותיות שם הויה (כלומר שבכל אחד מהם האות האחרונה, שהיא החידוש שלה ביחס למישור הקודם, היא העיקרית).

סידור ב: שלושה סגולים. הסידור השני הוא זה שמוצג כאן בהרחבה. הוא מבוסס על התכללות של 3^2 , כלומר ששלוש האותיות ייהו מתכללות אחת בשניה ליצירת שלושת הסגולים המהווים את עיקר עץ הספירות, בתוספת קוצו של יו"ד למעלה (כתר) וה"א תתאה למטה (מלכות), כך:

קוצו שלי		כתר
י	חכמה	ה
	דעת	ה
ה	חסד	ה
	תפארת	ה
ו	נצח	ה
	יסוד	ה
ה		מלכות

למעשה, ישנן שלוש דרכים עיקריות לסדר את הספירות:

סידור א: משולש. הסידור הראשון מופיע בזוהר, ומתואר כפיתוח של שם הויה ליי ("שיר פשוט"), ייה ("שיר כפול"), ייהו ("שיר משולש") ולבסוף ייהויה ("שיר מרובע"). כאשר מציבים את ארבע הקומות זו למטה מזו מתקבלת הצורה הבאה:

	י	י	
	כתר		
	ה	י	ה
	בינה	חכמה	
ו	ה	י	ו
תפארת	גבורה	חסד	תפארת
ה	ו	ה	ה
מלכות	יסוד	הוד	נצח

מסידור זה ניכר כי עוד לפני החלוקה לשלושה קווים יש כאן חלוקה לארבעה מישורים לפי המספרים 1, 2, 3, ו-4 (סה"כ 10): הכתר הוא בסוד ה'1 (האמונה ב"ה' אחד"); המוחין הם בסוד ה'2 (דעה ודעה נגדית ב'תיקו'); הרגש הוא בסוד ה'3 (שתי הדעות בתוספת נגיעה רגשית סובייקטיבית); והמעשה הוא בסוד ה'4 (הורדת הרגש אל מישור המעשה).

בהמשך לכך, לימדה החסידות כי לכל ספירה יש תכונה פנימית המהווה את הופעתה בתוך הנפש, כדלקמן:

ספירת הכתר מתייחדת בכך שיש בה שלוש בחינות פנימיות, זו למטה מזו: **אמונה**, **תענוג** ו**רצון**. האמונה מבטאת את נקודת החיבור העליונה ביותר של הנשמה עם ה'; התענוג מבטא את אופיה וכשרונותיה הייחודיים של הנשמה כפי שהם גנוזים בשורשה; והרצון מבטא את הדחף המניע אותה לרדת לעולם ולהגשים את ייעודה.

פנימיותה של ספירת החכמה היא מידת הביטול. הכלי לקבלת השראה הוא מיעוט עצמנו והתבטלות למקור החכמה.

פנימיות הבינה היא שמחה. השמחה הפנימית ביותר בנפש היא התגבשותה של תוכנה חדשה וקליטתה בכלי המחשבה.

בשני המקרים החלוקה ל-5:5 יוצרת זוגות בין הספירות, עם הקבלות משמעותיות ביניהן. דבר זה ניכר במיוחד בחלוקה השנייה: התפארת מתגלה כ'כתר' של המידות התחתונות (בסוד "עטרת תפארת"), הנצח וההוד כ'מוחין' שלהן (בסוד "כליות יועצות") והיסוד והמלכות כחסד וגבורה שלהן (בסוד משפיע ומקבל).

והנה, שלושה סידורים אלו הם כנגד המושגים "משולש", "ריבוע" ו"השראה", וכן המושגים החסידיים המקבילים להם, "השתלשלות", "התלבשות" ו"השראה":

- סידור הספירות כמשולש הוא צורת **המשולש** של 4 ומבטא **השתלשלות** של השפע מטה.
- שלושת הסגולים הם תוצר של 3 **בריבוע** ומבטאים את **התלבשות** אותיות שם הויה זו בזו.
- את שתי החמישיות ניתן לסדר בצורת מספרי **השראה** (או "חשמל") והן ממחישות כיצד מחצית אחת של הספירות **שורה** בתוך המחצית השנייה.

(להרחבה בדבר המושגים החשבוניים שהוצגו כאן - משולש, ריבוע, השראה וחשמל - ראו ספרנו **עינין ברכות בחשבון**).

סידור ג: חמש כנגד חמש. הסידור השלישי הוא לפי המוסבר בספר יצירה כי עשר הספירות נחלקות ל-5 ו-5, כמו עשר אצבעות הידיים וכמו עשרת הדיברות על שני לוחות הברית, כאשר כל חמישיה משקפת את שם הויה כולל קוצו של יו"ד (כפי שאצבעות היד האנושית נחלקות ל-4 ו-1). במסגרת שיטה זו גופא יש שתי דרכים לחלק את הספירות:

(א) לפי נטיית לימין ושמאל (גם לספירות קו האמצע נטיה לכאן או לכאן: תפארת נוטה ימינה ויסוד שמאלה):

ספירות שמאל	ספירות לימין	קוצו של י'
בינה	כתר	י
גבורה	חכמה	ה
הוד	חסד	ו
יסוד	תפארת	ה
מלכות	נצח	

(ב) לפי סדרן, חמש הראשונות ואז חמש האחרונות:

ספירות עליונות	ספירות תחתונות	קוצו של י'
כתר	תפארת	י
חכמה	נצח	ה
בינה	הוד	ו
חסד	יסוד	ה
גבורה	מלכות	

פנימיות הדעת היא ייחוד. הדעת עניינה התקשרות חזקה עם מושא המחשבה, וכן מאחדת את השכל והרגש.

פנימיות החסד היא אהבה. הרגש הפנימי המפעם במעשי החסד הוא רגש האהבה והקירוב.

פנימיות הגבורה היא יראה. הרגש הפנימי המפעם בפעולות הגבורה הוא רגש היראה והריחוק.

פנימיות התפארת היא רחמים. שילוב החסד והדין (הגבורה) הוא רחמים – יציאה דואגת אל הזולת ממקום המשלב ראייה מפוכחת של מצבו עם אהבה ולימוד זכות.

פנימיות הנצח היא בטחון. הכוח לנצח נובע מ'בטחון פעיל' בנפש – הרגשה כי ניתנו בנו הכוחות להצליח במעשה ידינו.

פנימיות ההוד היא תמימות. היכולת להודות נובעת מכוח האמונה התמימה בה, המתוארת לעתים גם כ'בטחון סביל'.

פנימיות היסוד היא אמת. היציאה החוצה אל המציאות הזולת מאמתת את כל כוחות הנפש שלנו.

פנימיות המלכות היא שפלות. אף שבחיצוניותה המלכות מתנשאת כדי להנהיג את העולמות התחתונים, בפנימיותה היא חדורת שפלות לקבל מהספירות שמעליה.

בעמוד הבא נמצא תרשים מלא של הספירות הכולל את כל הנקודות שהסברנו.³⁶

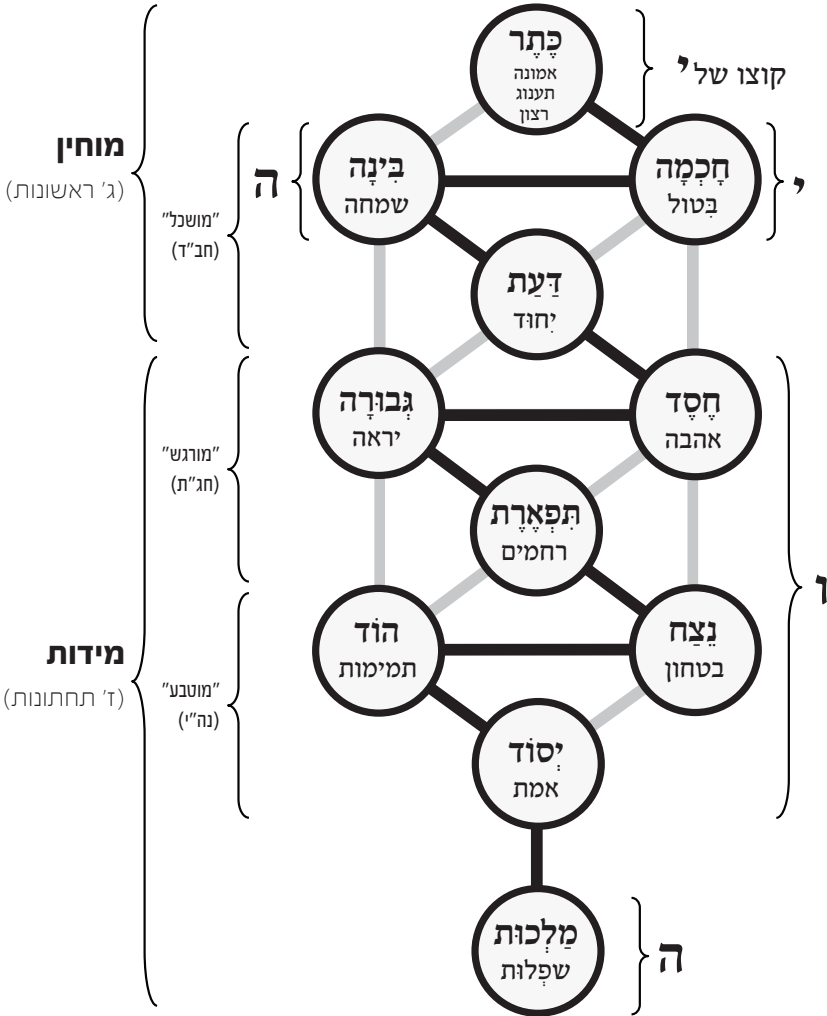
התכללות הספירות

כלל יסודי בקבלה קובע כי הספירות מתכללות זו בזו, כלומר שכל ספירה כוללת בתוכה בחינות של כל הספירות האחרות. בכך ממשיכות הספירות את הדפוס הפרקטלי. יסודו של כלל זה הוא בביטוי "הַבֵּן בחכמה וְחַכְמָה בבינה" מתוך ספר יצירה,³⁷ המתאר את התכללות ספירות החכמה והבינה זו בזו ("הַבֵּן בחכמה" היינו התכללות הבינה בחכמה ו"חַכְמָה בבינה" התכללות החכמה בבינה), אולם מאוחר יותר המקובלים, ובפרט האר"י, הרחיבו עקרון זה כך שכל הספירות תתכללנה אחת בשניה.

כך למשל, בהתכללות מלאה תכיל בתוכה ספירת הכתר בחינת "כתר שבכתר" (היא עצם הכתר), ובנוסף בחינות של "חכמה שבכתר", "בינה שבכתר" וכן הלאה, עד ל"מלכות

36. להרחבה לגבי פנימיות הספירות ראו ספרינו הנפש וכן שיעורים בספר סוד ה' ליראיו כרך ג.

37. ספר יצירה א, ד.

שבכרת". התכללות מלאה כזו מרחיבה את מספר הבחינות שבמערכת הספירות ל- 100^2 (10²) או לחילופין 121 (11²) אם כוללים את הדעת.^[87]

ישנן גם התכללויות מצומצמות יותר, של חלק מהספירות זו בזו. המפורסמת שבאלו היא זו המופיעה בסידורי תפילה רבים בהקשר לספירת העומר. מכיוון שספירת העומר מתבצעת על פני שבעה שבועות, כלומר ערוכה לפני מבנה של 7², היא משקפת לפי הקבלה התכללות של שבע הספירות התחתונות זו בזו: השבועות מקבילים לשבע הספירות מחסד עד מלכות, ובאותו אופן כל יום בכל שבוע מקביל לאותן ספירות. ספירת העומר מובילה אפוא מ"חסד שבחסד" עד "מלכות שבמלכות", סך הכל 49 ימים.^[87]

התכללות הספירות מאפשרת זיהוי של בחינות ודקויות בהנהגה האלוקית או בכוחות הנפש, ברזולוציה גבוהה יותר מזו שמאפשר מודל הספירות הבסיסי. כך למשל, התפרטות של ספירת הדעת ל-11 בחינות משנה מאפשרת לשרטט 'פרצוף' של קבלת החלטות – שלבים בתהליך 'הורדת' מחשבות למישורי הרגש והמעשה.³⁸

תיאורטית ניתן להמשיך את התכללות הספירות עוד ועוד, עד אינסוף. עם זאת, הכלל הוא לא לעשות זאת יותר מפעמיים, כלומר לעצור ב'דור' השלישי, ב-1000 בחינות.³⁹ כך למשל מוסבר כי ה"שלושת אלפים משל" שחיבר שלמה המלך⁴⁰ הם כנגד עשר הספירות של העולמות בריאה, יצירה ועשיה, לאחר שהתכללו אלו באלו פעמיים – סך הכל 3,000 בחינות של ספירות, המהוות כולן 'משלים' לעולם האצילות העליון.

מעשה בראשית בראי הספירות

ההמחשה הפשוטה והבסיסית ביותר לאופן בו מערכת הספירות חושפת מבנה פנימי בתורה קשורה במעשה בראשית. לפי פרשת בראשית העולם נברא בששה ימים שבעקבותיהם בא יום השבת, יום המנוחה. לפי תורת הקבלה שבוע בראשיתי זה (וכל שבוע שאחריו) מקביל לשבע הספירות התחתונות, שאף הן מחולקות לשש ספירות וספירה שביעית מיוחדת הבאה אחריהן.

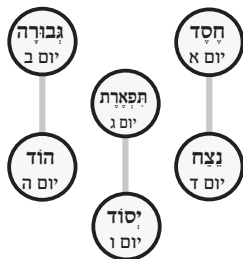
ערך מוסף ראשון שמעניקה לנו ההקבלה הזו הוא הצמדת כל אחד מימי הבריאה לאחת הספירות, דבר החושף משהו מעניינה הפנימי:

38. ראו ספרנו שערי אהבה ורצון, מאמר "פרצוף הדעת".

39. בסוד "עד כאן [דור הנכדים] רחמי האב על הבן" (בראשית רבה נד, ב).

40. מלכים א ה, יב.

- **יום א : חסד**. עצם בריאת העולם – ה'זולת' של ה', אליו ביכולתו כעת להתגלות ולהשפיע לו מטובו – היא מעשה של חסד, כדברי הפסוק "עולם חסד יִבְנֶה"⁴¹.
- **יום ב : גבורה**. ביום השני נחצים המים למים עליונים ומים תחתונים. פעולה זו היא מעשה של גבורה, כוח החלוקה וההפרדה.
- **יום ג : תפארת**. ביום השלישי מתגלה היבשה ומתכסה צמחיה. עיקר הצמחיה הוא העץ, שהוא הדימוי העיקרי לתפארת – גזע אמצעי השולח פארות (ענפים) לצדדים. הופעת הצמחיה בזכות הפרדת המים היא על דרך הרחמים הבאים בעקבות הדין. אמירת ה"כי טוב" של היום השני ביום השלישי היא כמו הרחמים שבתפארת הממתיקים למפרע את הדין שבגבורה.
- **יום ד : נצח**. ביום הרביעי נבראים השמש, הירח והכוכבים. והנה, גרמי השמים הם הסמל המובהק לנצחיות בעולם. כמו כן הכוכבים משולים ל"צבאות השמים", ומטרת הצבא היא לנצח.
- **יום ה : הוד**. מידת התמימות שבהוד היא הכוח להיות 'יחד' עם ה' ('תמים תהיה עם ה' אלהיך'⁴²) בפשטות בכל מצב ומצב בחיים, על דרך "אם אָסַק שמים שם אתה ואציעה שאול הַנֶּגֶד"⁴³ – כמו העופות המעופפים בשמים והדגים השוחים ביים.
- **יום ו : יסוד**. ספירת היסוד מביאה את כל הספירות לתכליתן – המשכת "זרעא חיא וקיימא" למציאות הגשמית. באותו אופן בריאת האדם היא לשם המשכת צלם האלוקים לתוך המציאות הנבראת, וזאת בראש ובראשונה דרך פריה ורביה, המצוה הראשונה בה נצטווה האדם ביום שנברא.
- **יום השבת : מלכות**. על ספירת המלכות נאמר "לית לה מגרמה כלום"⁴⁴, אין לה מעצמה כלום אלא מה שמקבלת מהספירות שמעליה, כמו יום המנוחה שקיומו מתאפשר בזכות ששת ימי המעשה ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"⁴⁵). על השבת נאמר "סוף מעשה במחשבה תחילה"⁴⁶, היא נעוצה במחשבה העליונה ביותר של ה', על דרך ספירת המלכות הנעוצה בכתר.

ראיה מובהקת שניה לדיוקה של ההקבלה הזו, וערך מוסף שני שהיא מעניקה לנו, נמצאים בהקבלה בין ששת ימי הבריאה למבנה שני הסגולים חג"ת ו"נה"י. הסגולים מחלקים את ששת הימים לשתי

41. תהלים פט, ג.

42. דברים יח, יג.

43. תהלים קלט, ח.

44. זוהר חלק א קפא, א.

45. בבלי עבודה זרה ג, א.

46. פיוט "לכה דודי".

שלשות באופן שיוצר הקבלות ביניהן: היום הראשון מקביל ליום הרביעי; היום השני ליום החמישי; והיום השלישי ליום הששי.

ואכן, סיפור הבריאה ממחיש הקבלה זו היטב. ניתן לראות בשלושת הימים הראשונים שלו כיוצרים את 'הנוף' של העולם, ואת שלושת הימים האחרונים כ'מאכלסים' את הנוף הזה ב'ישים שונים, בהקבלה מדויקת לימים הראשונים, כדלקמן:

- ביום הראשון נבראים האור והחושך, וביום רביעי השמש והירח ה'מגלמים' אותם.
- ביום השני נחצים המים לעליונים ותחתונים, וביום החמישי נבראים העופות והדגים המאכלסים אותם.
- ביום השלישי מתגלה היבשה ונבראים הצמחים, וביום הששי נבראים חיות היבשה והאדם (הניזון תחילה מהצומח בלבד).

שבעת ימי בראשית מקבילים אפוא לאותיות ו'ה, הרוכד הנגלה של שם הויה. מה באשר לצמד האותיות ו'ה, הרוכד הנסתר שבשם?

מכיוון ששבעת ימי בראשית הינם בפשטות תחילת הזמן הנברא, האותיות ו'ה צריכות לייצג משהו שהוא 'לפני' או 'מעל' הזמן. פשט התורה אינו מדבר על מה קדם למעשה בראשית, אך מדרשי חז"ל משלימים את החסר. הם מדברים על כך שהתורה נבראה אלפיים שנה לפני בריאת העולם:

ר' חוניא בשם ריש לקיש: שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם. מה טעם? "ואהיה אצלו אָמון ואהיה שעשעים יום יום" (משלי ח, ל), ויזמו של הקדוש־ברוך הוא אָלף שנים, שנאמר "כי אָלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר" (תהלים צ, ד).⁴⁷

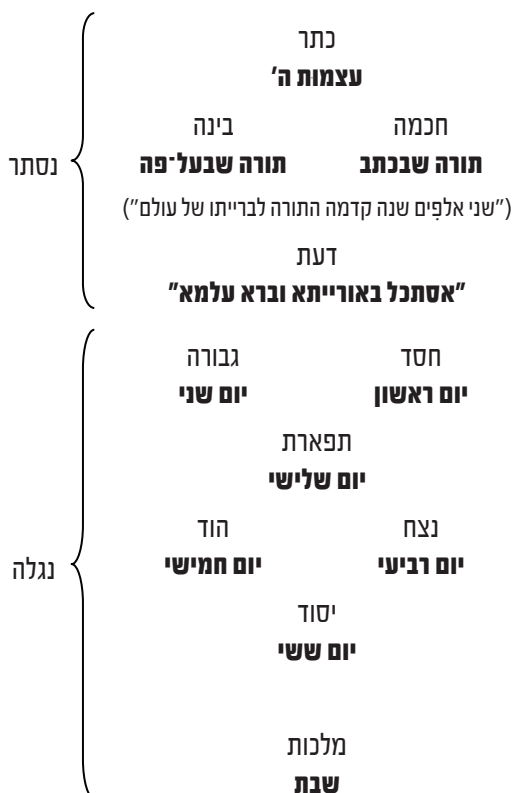
אלפיים שנות התורה נלמדים מפסוק המדבר על שני ימים ("יום יום"), ומפסוק אחר לומדים כי כל 'יום' של הקדוש־ברוך־הוא הוא אלף שנים. את שני הימים/האלפים הללו ניתן להקביל לשתי הספירות חכמה ובינה, המצטרפות לשבע הספירות התחתונות, שבעת ימי בראשית. אכן, העובדה כי מדובר באלפיים שנות תורה תואמות את העובדה כי ספירות החכמה והבינה הן ה'מוחין' של פרצוף הספירות. בנוסף, השורש אל"ף הוא גם לשון לימוד, כמו לימוד תורה.

ההקבלה לספירות החכמה והבינה מאפשרת להבחין בין שתי בחינות בתורה: חכמה היא התורה שבכתב, המתגלה בהשראה 'מלמעלה', ובינה היא התורה שבעל־פה, המתגלה מתוך שיג ושיח אנושיים 'מלמטה' (כלומר, שורשה העליון של התורה שבעל־פה). אכן, שני

47. בראשית רבה ח, ב; שיר השירים רבה ה, י.

האילופים/לימודים רמוזים בשני מטבעות לשון מהמקורות, שבעצמם לקוחים זה מהתורה שבכתב וזה מהתורה שבעל־פה: "ואאלפך חכמה" מהתנ"ך,⁴⁸ ו"אלף בינה" מהגמרא.^{[גי]49}

להשלמת ה'פרצוף' נוכל לשים בספירת הכתר שמעל ספירות המוחין את ה' יתברך עצמו, כותב התורה, ובספירת הדעת שבאה אחרי המוחין את החלטתו לברוא את העולם, המובילה מהתורה/התוכנית אל הבריאה בפועל, "אסתכל באורייתא וברא עלמא"⁵⁰ ('הסתכל בתורה וברא את העולם').

48. איוב לג, לג.

49. בבלי שבת קד, א.

50. זוהר חלק א קלד, א.

הערות לנספח: שם הויה ועשר הספירות

אחרות לגמרי. בלשון פנימיות התורה, חשיבה בינארית שייכת לעולם ה"תוהו" הפשטני, ואילו בעולם ה"תיקון" המפותח ממנו הקטגוריות גמישות ועדינות יותר. עם זאת, הכלל אומר כי יש להכניס את ה"אורות" של עולם התוהו לתוך ה"כלים" של עולם התיקון. בהקשר שלנו משמעות הדבר היא נטילת האמת שבקטגוריות הבינאריות/מהותניות ושילובה עם הקטגוריות המשוכללות יותר. האמת שבקטגוריות הבינאריות היא שהן הכרחיות לניתוח בסיסי של עניינים רבים. אין להסתפק בהן, אך גם לא לדלג מעליהן, אלא לאמצן ולשכללן. הדרך הנכונה להבין קטגוריות אלו היא כיחסיות (כלומר, כל דבר יכול להיות בבחינת י ביחס ל־א אך בבחינת ה ביחס ל־y), חלקיות (התכונות המזוהות עם י־ה אינן ממצות אפיונו של כל דבר) ומורכבות (א יכול לכלול בחינה של י ובחינה של ה גם יחד). ברגע שמכירים בשלושה מאפיינים אלו, ניתן להשתמש בקטגוריות הללו ללא חשש התכששות למורכבותה של המציאות.

ג. היות רובד זה הרובד הנגלה רמוזה בכך שהמלה "והנגלת" נפתחת ב־וה. המלה "הנסתרת" לעומת זאת נפתחת ב־ה בלבד משום שהאות י מבטאת רמת הסתר גבוהה יותר הנקראת 'העלם'.

ד. מכך ששם הויה הוא תוצר של 'ריבוע' של י־ה, יוצא ששלושת הייחודים שציינו כאן – "יחודא עילאה", "יחודא תתאה" ו"יחודא שלים" – שלושתם יחודי י־ה, בשלוש רמות שונות: יחודא עילאה זהו יחוד י־ה המקורי; יחודא תתאה הוא יחוד המהדורה השניה של י־ה; ויחודא שלים הוא יחוד י־ה באשר הוא מתבטא בשתי המהדורות של עצמו!

ה. באופן כללי לכל אחת מארבע האותיות תפקיד דקדוקי המזוהה עמה, כדלקמן:

א. הערך הגימטרי הכולל של א־ה־י־י הוא 22, רמז לכללות האלף־בית. בנוסף, מסמלות האותיות בדיוק את הראש־תוך־סוף (התחלה־אמצע־סוף) של המספרים 1 עד 10 (א=1, המספר הראשון; ה־ז=5-6, שני המספרים האמצעיים; י=10). דבר זה רומז לקשר בין 10 הספירות שידונו לקמן לבין 22 האותיות, המהווים יחדיו את 32 ה"נתיבות פליאות חכמה" באמצעותן ברא ה' את העולם לפי ספר יצירה (א, א).

מה באשר לאות ה־אהו"י היחידה שאינה משתתפת בשם הויה, הלא היא האות א? עליה ניתן לומר כי היא שורה ברקע שלו: היות שערכה המספרי היא 1, מסמלת א את האחדות ששם הויה מייצג, "ה' אחד" (במדרשים מכונה ה' גם "אלופו של עולם", מלשון אל"ף). כמו כן, אם מפרקים את האות א למרכיביה החזותיים נמצא כי היא מורכבת מהאות ו ופעמיים י, שהערך הגימטרי הכולל שלהן הוא 26, כערך שם הויה. לבסוף, ה־א כן משתתפת בשם הקדוש "אהיה" המוזכר במראה הסנה ("אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם", שמות ג, יד) וכמו 'הופך' להיות שם הויה בפסוק הבא ("כה תאמר אל בני ישראל י־הוה אלהי אבותיכם... שלחני אליכם, זה שמי לעלם", שם, טו).

עוד על הקשר בין אותיות אהו"י ושמות ה' ראו אבן עזרא על התורה, שמות ג, טו.

ב. אנו מודעים לכך שחלוקה דואליסטית ו'מהותנות' כזו של ההוויה לצמדי הפכים אינה תואמת את האקלים התרבותי של ימינו, המטיל ספק רב בסגנון חשיבה כזה ומגדירו כ"מי־בינימי". ואכן, נסיון להסביר הכל במונחים בינאריים ומהותניים מסתכן בהחמצה של מקרים שאינם נכנסים לקטגוריות אלו, כגון מקרי־בינים או מקרים יוצאים מן הכלל, כמו גם קטגוריות

- י. שמות עשר הספירות – כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (2868, עשרת הדברים כנ"ל בהערה 1) – ביחד עם המושגים ימין שמאל אמצע (682, כלל התיקון שלהם) שווה 3550, כלומר 10 פעמים ספירה, כנגד עשר ספירות! בנוסף, 3550 הוא בדיוק המספר הנוסף על ה"ששים רבוא" (600,000) בני ישראל שיצאו ממצרים (שמות לח, כו), רמז לכך שעשר הספירות כמו 'יצאו' עם ישראל ממצרים (לאחר שנפרדו מקליפותיהן בידי עשר המכות).
- יא. העובדה שהתכללות פועלת לפי הגיון של ריבוע תואמת את מה שהוסבר לעיל במסגרת "שלושה אופני סידור הספירות", כי סידור הספירות הרווח יותר המובא כאן בנוי על עקרון של "ריבוע ו"התלבשות". רעיון התכללות הספירות בעצם לוקח את עקרון התכללות אותיות שם הויה זו בזו וממשיך אותו צעד אחד קדימה, מראה כיצד אף הספירות עצמן מתכללות/מתלבשות זו בזו. בשל העיסוק הנרחב של האר"י בהתכללות אפיין ר' אייזיק מהומיל את קבלת האר"י כקבלה של "התלבשות" (בניגוד לקבלת הרמ"ק שקדמה לו שהיא קבלת "השתלשלות", וקבלת הבעש"ט שבאה אחריו שהיא קבלת "השראה").
- יב. אף שבתורה כתוב לספור "חמשים יום" (ויקרא כג, טז), אין סופרים את היום ה־50 של ספירת העומר, הלא הוא חג שבועות, ובקבלה מוסבר שהוא בבחינת עליה לשער הנו"ן (50) הנשגב של הבינה – הספירה שמעל שבע הספירות התחתונות וה'מולידה' אותן. התכללות שבע הספירות התחתונות היא בבחינת בניית כלים להכלת אור הבינה. להסבר מפורט של התכללות המידות בספירת העומר ראו ספרנו מבט פנימי על ספירת העומר.
- יג. קיומן של שתי בחינות בתורה, כנגד חכמה ובינה, תואמת את סידור הספירות לפי מבנה המשולש, בו ה'מוחין' הם "שיר כפול" של שתי ספירות.
- י: "ה"י על שם המחשבה נאמרה" (רש"י על הפסוק "אז ישיר משה", שמות טו, א), מטה כל פועל לגוף שלישי עתיד זכר.
- ה: ה"א השאלה ("דקיימא לשאלה", הקדמת ספר הזוהר), כמו "האמנם?"
- ו: וא"ו החיבור.
- ה: ה"א הידיעה, כנגד עלמא דאתגליא הידוע לכל.
- וראו בהרחבה בספרנו סוד ה' ליראיו, שער "אותיות הוי' בלשון הקדש וסוד הידיעה והבחירה", עמ' רכח והלאה.
- ו. הרמז המובהק ביותר לזיקה בין הספירות לדברות הוא שכאשר כותבים את הביטוי "עשרת הדברים" (שמות לד, כח; דברים ד יג; דברים י, ד) במילוי – עין שין ריש תו הא דלת בית ריש יוד מם – הוא עולה בדיוק ערך שמות עשר הספירות, כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות.
- ז. בנוסף מוקבלות ספירות הנצח וההוד לשתי הכליות, או לחילופין לצמד האשכים/שחלות, המייצרים את תאי הרבייה היוצאים דרך איבר היסוד (ראו ספרנו רפואה שלמה, ביאור ב).
- ח. והנה, השורש חד"ר הינו ראשי התבות של חסד־דין־רחמים, עניינם של שלוש המידות העיקריות חסד־גבורה־תפארת, והמילים הון יקר ונעים הן ראשי התבות של שלוש המידות הבאות נצח־הוד־יסוד – סך הכל ששת חדרי הלב.
- ט. אכן, ישראל עם הסגולה נקרא בין השאר "עם משולש" (בבלי שבת פח, א) וזאת בשל היותו נחלק לכהנים, לזויים וישראלים. שלשה זו מקבילה לשלושת קווי הימין, השמאל והאמצע בהתאמה: הכהנים הם בחינת חסד (ימין), הלוויים בחינת גבורה (שמאל), וישראל הוא המשלב ביניהם (אמצע). והנה, דוקא מישראל צריך לבוא המלך – והוא בסוד הכתר הנמצא בראש קו האמצע.